

Στέφανος Δάνδολος – Τα αηδόνια της σιωπής

Ένας καβαφικός έρωτας στον άγριο Δεκέμβρη της Αθήνας

ΚΕΡΔΙΣΤΕ ΔΩΡΕΑΝ ΕΝΑ ΑΝΤΙΤΥΠΟ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Τα αηδόνια σιωπούν όταν ξεσπάσει καταιγίδα. Τα αηδόνια σιωπούν όταν νοιώσουν τον κίνδυνο. Τα αηδόνια σιωπούν όταν πέφτει παγωνιά. Τα αηδόνια σιωπούν όταν ηχούν τα πολυβόλα.

Σε αυτή την αφωνία των αηδονιών σε δίσεκτους καιρούς, σε καιρούς που δεν μπορεί «να βγει και να μιλήσει ένας προφήτης», σε καιρούς που η διχόνοια και το μίσος έχουν τυφλώσει το νου των ανθρώπων και ο αδελφός σκοτώνει τον αδελφό είναι αφιερωμένα «Τα αηδόνια της σιωπής» (Εκδόσεις Ψυχογιός) το νέο μυθιστόρημα του Στέφανου Δάνδολου.

Μια ηλιόλουστη Πέμπτη

Και οι καιροί αυτοί δεν είναι άλλοι από την απαρχή του εμφυλίου σπαραγμού στη χώρα μας, τα Δεκεμβριανά που συγκλόνισαν την Αθήνα. Όταν λίγες μόνο ημέρες μετά την αποχώρηση των Γερμανών κατακτητών από την Ελλάδα, στις 12 Οκτωβρίου 1944, μια ηλιόλουστη Πέμπτη και ενώ ακόμη αντηχούσαν στον αττικό ουρανό οι ιαχές από τους πανηγυρισμούς των Αθηναίων και τους στεναγμούς ανακούφισης, ένας δεύτερος ολέθριος και αδελφοκτόνος γύρος αίματος έμελλε να γραφτεί.

Τα Δεκεμβριανά του '44 στην Αθήνα, εκείνη η τραγική όσο και κομβική ιστορική στιγμή που σφράγισε ανεξίτηλα και άλλαξε την πορεία αυτού του τόπου μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, λάμπει δια της απουσίας της από την σύγχρονη νεοελληνική λογοτεχνία, πλην ελαχίστων εξαιρέσεων. Απολύτως κατανοητό.

Οι πληγές που είχε αφήσει ήταν τόσο βαθιές που μέχρι σήμερα φαίνονται τα σημάδια τους στο σώμα της κοινωνίας, της πολιτείας και της ιστορικής μνήμης. Τόσο βαθιές πληγές που δικαιολογημένα φοβάται κανείς πως αν τις αγγίζει μπορεί και να ξανανοιξουν.

80 χρόνια λοιπόν μετά τα Δεκεμβριανά του '44, ο Στέφανος Δάνδολος, ένας από τους πιο χαρισματικούς λογοτέχνες της γενιάς του, με γραφή πολυφωνική, ανοίγει αυτόν τον ερμητικά κλειστό φάκελο με την σφραγίδα «Άκρως απόρρητο», με εργαλεία το θάρρος αλλά και τη νηφαλιότητα, την ιστορική μελέτη, τον στοχασμό, την ανθρωπιά και πάνω από όλα τον έρωτα. Διότι χωρίς τον έρωτα κανένα από τα προηγούμενα δεν θα ήταν εφικτό.

Καφενείον Ζαχαράτου, το «πολυτελές εντευκτήριον»

Ο συγγραφικός του φακός μας μεταφέρει στην πλατεία Συντάγματος της Αθήνας του '44, ακριβώς την ημέρα της απελευθέρωσης, στο ιστορικό Καφενείον Ζαχαράτου. Εκεί, στο «πολυτελές εντευκτήριον» όπως το ονόμαζαν οι εφημερίδες της εποχής, στη γωνία Γεωργίου Α' και Σταδίου συγκεντρωνόταν καθημερινά η πνευματική, κοινωνική και πολιτική ελίτ της Αθήνας.

Λογοτέχνες, καλλιτέχνες, ποιητές, ζωγράφοι, ηθοποιοί, πολιτικοί, αστυνομικοί, δικαστικοί, στρατιωτικοί και φυσικά δημοσιογράφοι Ανάμεσα στις προσωπικότητες που είχαν περάσει από το κατώφλι και είχαν απολαύσει τον καφέ τους στην πολυτελή σάλα του με τους αστραφτερούς καθρέπτες φημολογείται πως υπήρξαν ο Κ. Π. Καβάφης, ο Γρηγόριος Ξενόπουλος, ο Κωστής Παλάμας, ο Γεώργιος Δροσίνης, ο Εμμανουήλ Ροΐδης, ο Γεώργιος Σουρής, ο Χριστόφορος Νέζερ, ο Βασίλης Λογοθετίδης, ο Δημήτρης Ψαθάς που το είχε αποκαλέσει σε άρθρο του «Ακαδημία Πολιτικών Επιστημών» αλλά και ο Γεώργιος Παπανδρέου που το χαρακτήρισε «Το δεύτερο και ίσως πιο ελεύθερο Κοινοβούλιο».

Καθώς η γερμανική σβάστικα υποστέλλεται από τον Ιερό Βράχο της Ακρόπολης και οι Αθηναίοι περιμένουν από στιγμή σε στιγμή τον ερχομό του Γεώργιου Παπανδρέου που θα τον συνόδευαν Βρετανοί αξιωματικοί, οι Αθηναίοι συγκεντρώνονται και παραληρούν από αγαλλίαση στην πλατεία Συντάγματος. Την ίδια στιγμή όμως η Αθήνα είναι καζάνι που βράζει.

Διακριτικός αλλά και προσεκτικός παρατηρητής των δραματικών εξελίξεων, ο αρχαιότερος σερβιτόρος στο Καφενείον Ζαχαράτου ο κύριος Αριστείδης Τσόκος. Από τη μεγάλη τζαμαρία παρατηρεί λεπτό προς λεπτό τις εκδηλώσεις του κόσμου στην πλατεία Συντάγματος καθώς στητός και ευθυτενής, παρά τα εβδομήντα του χρόνια, σερβίρει καφέδες στους θαμώνες.

Θρυλική μορφή στο Καφενείον Ζαχαράτου ο κύριος Αριστείδης, συμμερίζεται τη χαρά για την απελευθέρωση, όμως εκείνου η καρδιά είναι αλλού. Η σκέψη του είναι στον μεγάλο έρωτα της ζωής του, την Ευδοξία. Είναι μια γυναίκα που γνώρισε πριν από πολύ καιρό, που εργαζόταν εκεί μαζί του, στο ίδιο Καφενείον επί είκοσι ολόκληρα χρόνια, αλλά δεν βρήκε ποτέ το θάρρος να της εξομολογηθεί τον έρωτά του.

Και ύστερα εκείνη έφυγε και χάθηκαν τα ίχνη της.

Πέρασαν από τότε είκοσι τρία χρόνια όμως ο κύριος Αριστείδης συνεχίζει να την αγαπά, να περιμένει ότι μπορεί κάπου να την ξαναδεί και ειδικά μια μέρα σαν αυτή της

απελευθέρωσης, η νοσταλγία του δυναμώνει. Συμμερίζεται τον ενθουσιασμό του κόσμου, αλλά ομολογεί «Το δικό μου έθνος ήταν εκείνη. Η μοναδική μου πατρίδα»(σελ. 20).

Και είναι εκείνη η ημέρα της απελευθέρωσης της Αθήνας που θα πλησιάσει τον Οδυσσέα Ελύτη, τακτικό πελάτη στο Καφενείο Ζαχαράτου και θα τον ρωτήσει πως θα χαρακτήριζε, μέσα από το πρίσμα της Ποίησης, δυο ανθρώπους που δεν μίλησαν ποτέ τη γλώσσα του έρωτα, ενώ κάτι βαθύ ίσως τους συνέδεε. Και τότε θα λάβει την απάντηση που θα δώσει και τον τίτλο στο βιβλίο: «Αχ κύριε Αριστείδη μου Μέσα από το πρίσμα της ποίησης θα σας απαντούσα ότι εκείνος ο άντρας και εκείνη η γυναίκα είναι δυο αηδόνια που δεν τραγούδησαν ποτέ.» (σελ. 26)

Τα αηδόνια της σιωπής λοιπόν.

Και καθώς ο κύριος Αριστείδης Τσόκος, ως γνήσιος καβαφικός ήρωας από το Καφενείο Ζαχαράτου, «την κόχη εκείνη τη μικρή» που σπατάλησε τη ζωή του, παρακολουθεί τις αλλαγές στις διαθέσεις και τα συναισθήματα του κόσμου στην πλατεία Συντάγματος, ο Στέφανος Δάνδολος με μοναδική συγγραφική ικανότητα και μαεστρία ξεδιπλώνει στα μάτια του σημερινού αναγνώστη πώς φτάσαμε στον διχασμό.

Πώς η αδελφούνη μέσα σε λίγες ώρες μετατράπηκε σε μίσος. Πώς ο φανατισμός μπόρεσε να μετατρέψει τους ανθρώπους σε τέρατα. Πως το αίμα έφερε το αίμα. Πως όλοι αυτοί οι πατριώτες που αντιστάθηκαν στον κατακτητή, ονειρευόταν μια καινούργια Ελλάδα, που - αλίμονο- δεν μπορούσε να ταιριάζει με την καινούργια Ελλάδα των «άλλων»....

Οι δυο Ελλάδες....

Στέφανος Δάνδολος, Τα αηδόνια της σιωπής

Σελ. 8-9: Βρετανικό τεθωρακισμένο όχημα καλύπτει Βρετανούς κομάντο, προκειμένου να περάσουν δρόμο που βάλλεται από αντάρτες του ΕΛΑΣ.

Αθήνα, 1944. Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης,

Φ.Α. ΕΛΙΑ/ΜΙΕΤ

Στο κέντρο της Αθήνας αναμετρώνται οι «δύο Ελλάδες». Με την εφημερίδα Ανεξαρτησία να αναγγέλλει «ΑΙ ΑΘΗΝΑΙ ΕΙΝΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΑΙ! ΖΗΤΩ Η ΑΙΩΝΙΑ ΕΛΛΑΣ!» ενώ ο Απελευθερωτής, το όργανο της Κεντρικής Επιτροπής του ΕΑΜ να γράφει «ΖΗΤΩ Η ΛΕΥΤΕΡΙΑ! ΖΗΤΩ Η ΛΑΟΚΡΑΤΟΥΜΕΝΗ ΕΛΛΑΔΑ!». Στους δρόμους της πόλης αρχίζουν να κυκλοφορούν οι ειδήσεις για τις πρώτες αιματοχυσίες: «Επτά πτώματα στο Γκύζη από τις νυχτερινές συμπλοκές ανάμεσα στον ΕΛΑΣ και στους θλιβερούς ταγματασφαλίτες του Ιωάννη Ράλλη»

.... «Έλληνες συνεργάτες των Γερμανών μέσα σε θωρακισμένα αυτοκίνητα πυροβολούσαν αδιακρίτως τους περαστικούς στην Ομόνοια.», «Συμπλοκές στο Θησείο μεταξύ του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ και της βασιλόφρονος οργανώσεως «Χ», συγκρούσεις στο Παγκράτι μεταξύ του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ και Ελλήνων φασιστών, ήτοι γερμανοτσολιάδων, μάχες στον Βύρωνα μεταξύ του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ και των Ναζί.»

Σε αυτή την εποχή του διχασμού, όπου, όποιος δεν είναι «μαζί τους» θεωρείται ότι είναι «εναντίον τους», είναι παράτολμη και επικίνδυνη η στάση του κυρίου Αριστείδη καθώς δηλώνει: «Ούτε κομμουνιστής, ούτε δεξιός. Απεχθάνομαι κάθε ολοκληρωτικό καθεστώς νεαρέ. Είμαι δημοκράτης, απεχθάνομαι κάθε τυραννία και εκ δεξιών και εξ αριστερών.» (σελ. 86)

Σε μια λουτρόπολη των Αθηνών....

Την ίδια στιγμή, μακριά από το κέντρο, σε μια παραλιακή κωμόπολη με ψηλά πεύκα και σπίτια με λαχανόκηπους, μια λουτρόπολη που λέγεται Γλυφάδα, μια αξιοπρεπής κυρία μιας κάποιας ηλικίας κρύβει ένα μυστικό, για έναν μεγάλο έρωτα. Είναι η Ευδοξία Τριανταφυλλίδου, η γυναίκα που κάποτε εργάστηκε στο Καφενείο Ζαχαράτου μαζί με τον κύριο Αριστείδη. Δεν ήταν λοιπόν μονόπλευρος ο έρωτάς του.

Και εκεί, σε εκείνη την εξοχική λουτρόπολη της Αττικής, τη Γλυφάδα, ένας ευγενής φόρος τιμής από τον συγγραφέα στο σημερινό τόπο διαμονής του, η κυρία Τριανταφυλλίδου, η κυρία Ευδοξία, με μια υπέρβαση, σπάει τη σιωπή της και στέλνει με το Ταχυδρομείο ένα γράμμα – εξομολόγηση με παραλήπτη τον κύριο Αριστείδη.

Ένα γράμμα, που για τα δεδομένα εκείνων των ημερών, με διαλυμένες όλες τις υπηρεσίες και τις συμπλοκές να μαίνονται στους δρόμους, στην Ομόνοια, στο Σύνταγμα, στον Υμηττό, στο Παγκράτι, στον Βύρωνα, στην Καισαριανή, έχει τόσες πιθανότητες να φτάσει στον παραλήπτη όσες κι ένα σημείωμα σε μπουκάλι, ριγμένο μεσοπέλαγα, να σώσει ένα ναυαγό.

Ένα καβαφικός έρωτας

Ένας έρωτας στα χρόνια του Εμφυλίου λοιπόν; Όχι ακριβώς. Γιατί δεν είναι ένας συνηθισμένος μυθιστορηματικός έρωτας. Δεν είναι ένας παθιασμένος, φλογερός, νεανικός έρωτας στα οδοφράγματα του Παρισιού για την κατάληψη της Βαστίλης.

Είναι ένας καβαφικός, ώριμος, σχεδόν γεροντικός έρωτας, που εξ αντικειμένου είναι αδύνατο να ανήκει σε κάποιο από τα δυο αντιμαχόμενα στρατόπεδα. Ένας έρωτας που “λόγω ηλικίας” μπορεί και επιτρέπεται να κρατήσει «μιαν απόσταση απ’ το δράμα». Ένας

έρωτας που στη θέση του βέλους και του πάθους, θα μπορούσε να αντιτάξει την ασπίδα της σοφίας.

Μέσα από αυτόν τον έρωτα ο Στέφανος Δάνδολος προχωρά σε ένα σαρωτικό «σκανάρισμα» της περιόδου των Δεκεμβριανών, μέρα με τη μέρα, λεπτό προς λεπτό με ιστορική ακρίβεια αλλά και δημοσιογραφική λιτότητα.

Συνθέτει με τρόπο καταϊγιστικό τα ιστορικά στοιχεία με τις φωνές των ηρώων και την πλοκή, αιφνιδιάζοντας διαρκώς τον αναγνώστη και προσφέροντας μια μυθιστορηματική εμπειρία υψηλού επιπέδου. Τα Δεκεμβριανά του '44 είναι ο πραγματικός πρωταγωνιστής του βιβλίου.

Και το μεγάλο ερώτημα είναι: Θα μπορέσουμε σήμερα εμείς, 80 χρόνια μετά από την μελανή εκείνη περίοδο, να αντιτάξουμε στα πάθη που προκάλεσε, την ασπίδα της σοφίας;

Θα επιτρέψουμε στα αηδόνια που σιωπούσαν, να τραγουδήσουν;